

Promoting quality of life according to the principles of majjhimāpaṭipadā chili farmers in Nong Muang Khai District, Phrae Province

การส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาของเกษตรกรผู้ปลูกพริก
ในอำเภอนองมวงไข่ จังหวัดแพร่

Received: Aug 3, 2026

Revised: Aug 28, 2026

Accepted: Sep 1, 2026

Dumnern Maidee (ดำเนิน หมายดี)*

Phrae Buddhist College, MahachulalongkornrajavidyalayaUniversity

วิทยาลัยสงฆ์แพร่, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Kriengsak Fongkam (เกรียงศักดิ์ ฟองคำ)

Phrae Buddhist College, MahachulalongkornrajavidyalayaUniversity

วิทยาลัยสงฆ์แพร่, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*Corresponding Author Email: Em_2526@hotmail.com

Abstract

This Qualitative research aimed to: (1) examine the current conditions, problems, and needs for improving the quality of life of chili farmers; (2) investigate the components of quality-of-life development based on the Middle Path Majjhimāpaṭipadā; and (3) propose a process for promoting the quality of life based on the Middle Path Majjhimāpaṭipadā for chili farmers in Nong Muang Khai District, Phrae Province. Data were collected through in-depth interviews with 15 key informants and a focus group discussion involving 8 participants. The data were analyzed using content analysis.

The findings were as follows:

1. The chili farmers experienced low crop prices, high production costs, natural disasters, health problems associated with chemical use, limited technological skills, and marketing constraints, all of which directly affected their quality of life. They expressed the need for relevant agencies to provide integrated support in terms of knowledge, technology, financial resources, marketing opportunities, and health promotion based on the principles of the Middle Path Majjhimāpaṭipadā.
2. The components of quality-of-life development consisted of six dimensions: physical and mental health, economy and income, learning, environment, morality and ethics, and security in life. These components were mutually supportive and were founded on the principles of balance, moderation, and sustainability.
3. The process for promoting the quality of life comprised five stages: situation analysis, goal

setting, planning, promotion of farmers' participation, and continuous monitoring and evaluation. This process enhanced knowledge, improved production efficiency, reduced production costs, strengthened marketing opportunities, and elevated the farmers' quality of life, enabling them to become self-reliant, achieve greater stability, and sustain their livelihoods in accordance with the principles of the Middle Path Majjhimāpaṭipadā.

Keywords: Quality of Life Promoting; Majjhimāpaṭipadā; Chili Farmers

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกพริก 2) ศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา และ 3) เสนอกระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาของเกษตรกรผู้ปลูกพริกในอำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 8 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

1. เกษตรกรผู้ปลูกพริกประสบปัญหาโรคผลผลิตตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง ภัยธรรมชาติ ปัญหาสุขภาพจากการใช้สารเคมี ขาดทักษะด้านเทคโนโลยี และข้อจำกัดด้านการตลาด ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตโดยตรง โดยมีความต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องบูรณาการการสนับสนุนด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยี แหล่งทุน การตลาด และการพัฒนาสุขภาวะตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา
2. องค์ประกอบการพัฒนาคุณภาพชีวิตประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ สุขภาพกายและสุขภาพจิต เศรษฐกิจและรายได้ การเรียนรู้ สิ่งแวดล้อม คุณธรรมจริยธรรม และความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิต ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวพันกันบนพื้นฐานของความสมดุล ความพอประมาณ และความยั่งยืน
3. กระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์สถานการณ์ การกำหนดเป้าหมาย การวางแผน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกร และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ลดต้นทุน ส่งเสริมการตลาด และยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้สามารถพึ่งพาตนเอง มีความมั่นคง และดำรงชีวิตได้อย่างยั่งยืนตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา

คำสำคัญ: การส่งเสริมคุณภาพชีวิต; หลักมัชฌิมาปฏิปทา; เกษตรกรผู้ปลูกพริก

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ภาคเกษตรกรรมยังคงเป็นรากฐานสำคัญของสังคมและเศรษฐกิจ โดยเกษตรกรถือเป็นกลุ่มประชากรที่มีจำนวนมากที่สุดของประเทศ และเป็นผู้ผลิตอาหารหลักที่หล่อเลี้ยงทั้งระบบเศรษฐกิจและความมั่นคงทางอาหารของชาติ อย่างไรก็ตาม สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกษตรกรต้องเผชิญกับความท้าทายรอบด้าน ทั้งด้านต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ราคาผลผลิตที่ผันผวน และผลกระทบจากภาวะภูมิอากาศแปรปรวน รวมถึงปัญหาสุขภาพจากการใช้สารเคมีในการเกษตรอย่างต่อเนื่อง (Pengpan et al. 2024)

เกษตรกรผู้ปลูกพริกในภาคเหนือ โดยเฉพาะในอำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ เป็นกลุ่มอาชีพสำคัญที่สร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนและชุมชน พริกเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีศักยภาพสูงแต่มีความเปราะบางต่อโรคและแมลงศัตรูพืช จึงทำให้เกษตรกรจำนวนมากต้องพึ่งพาการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต ซึ่งการใช้สารเคมีในระยะยาวก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบทั้งต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และจิตใจของเกษตรกร แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรที่มีภาระหนี้สินและต้องรับมือกับความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจมีแนวโน้มเกิดความเครียดและภาวะซึมเศร้าสูงขึ้น ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพโดยรวมและความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของภาคเกษตร ทั้งนี้ สาเหตุสำคัญคือการขาดสมดุลชีวิตระหว่างการแสวงหาปัจจัยทางวัตถุและความสุขทางจิตใจที่เป็นเป้าหมายของชีวิตอย่างแท้จริง

องค์การอนามัยโลก (WHO) ให้คำจำกัดความ คุณภาพชีวิต (Quality of Life: QOL) ว่าเป็นการรับรู้ของบุคคลต่อสถานะของตนเองในบริบทของวัฒนธรรม ระบบค่านิยม และความสัมพันธ์กับเป้าหมาย ความคาดหวัง และมาตรฐานของตนเอง (WHO, 1998) ซึ่งครอบคลุมทั้งมิติทางกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การประเมินคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในประเทศไทยโดยใช้แบบวัด WHOQOL-BREF ฉบับภาษาไทย (Kangwan rattanakul et al. 2024) พบว่า ความพึงพอใจในชีวิตของเกษตรกรไทยอยู่ในระดับปานกลางถึงต่ำ โดยเฉพาะในมิติสุขภาพจิตและสิ่งแวดล้อม สะท้อนว่าการยกระดับคุณภาพชีวิตต้องพิจารณาทั้งมิติภายนอก (เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม) และมิติภายใน (จิตใจและศีลธรรม) ขณะเดียวกัน งานวิจัยของ (FAO, 2023) ระบุว่าประเทศไทยมีการใช้สารเคมีทางการเกษตรสูงเป็นอันดับต้น ๆ ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อสุขภาพและความมั่นคงของระบบเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน การพัฒนาเกษตรกรในยุคปัจจุบันจึงไม่สามารถอาศัยเพียงแนวทางเทคโนโลยีหรือเศรษฐศาสตร์ได้ แต่ต้องบูรณาการกับแนวคิดทางจิตวิญญาณและศีลธรรม เพื่อสร้างความสมดุลและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างกลมกลืน (Amekawa et al. 2023)

ในพระพุทธศาสนาหลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลางเป็นหัวใจของการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล ซึ่งหลีกเลี่ยงความสุดโต่ง การดำเนินชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาเป็นการสร้างสมดุลแห่งปัญญาและความสุขซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกมิติ หากนำหลักนี้มาปรับใช้ในบริบทเกษตรกร จะช่วยให้เกษตรกรตระหนักรู้ถึงผลกระทบจากการกระทำของตน มีสติรู้เท่าทัน

การบริโภค การผลิต และการดำรงชีพ อันจะนำไปสู่การลดความเสี่ยงทางสุขภาพ การลดต้นทุนชีวิต และการเพิ่มความสุขที่แท้จริง แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่ยึดหลักพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน พร้อมด้วยคุณธรรมและปัญญาเป็นเงื่อนไขสำคัญ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559) ซึ่งปรัชญานี้มีรากฐานจากพระพุทธศาสนาโดยตรง และได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวคิดสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน

การบูรณาการศาสตร์แห่งชีวิตเข้ากับศาสตร์แห่งพุทธธรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในเชิงองค์รวม โดยให้ความสำคัญกับความสมดุลของการดำเนินชีวิตทั้งด้านกาย พุติกรรม จิตใจ ปัญญา เศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งนี้ หลักมัชฌิมาปฏิปทาสามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมุ่งเน้นการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม ไม่สุดโต่ง และสร้างความสมดุลระหว่างมิติต่าง ๆ ของชีวิต (สุพจน์ ประทุมแก้ว และคณะ, 2565) จากการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่ จะทำให้เข้าใจถึงเงื่อนไขการดำรงชีพในยุคปัจจุบัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และจิตใจ จากนั้นจึงนำหลักมัชฌิมาปฏิปทาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิต โดยมุ่งให้เกษตรกรเกิดความรู้ ความเข้าใจ และการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักทางสายกลาง การวิจัยนี้มีได้มุ่งเน้นเพียงการปรับพฤติกรรมหรือให้คำแนะนำเชิงเทคนิคเท่านั้น แต่ยังมุ่งสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงจิตสำนึก เพื่อให้เกษตรกรสามารถเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต และพึ่งพาตนเองได้อย่างมีปัญญา การประยุกต์หลักมัชฌิมาปฏิปทาจึงเป็นกระบวนการพัฒนาคนทั้งระบบ ครอบคลุมทั้งระดับกาย จิต และปัญญา อันเป็นรากฐานของสังคมเกษตรกรรมที่มีความสุข สมดุล และยั่งยืนอย่างแท้จริง ด้วยบริบทดังกล่าว งานวิจัยเรื่อง การส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา ของเกษตรกร ผู้ปลูกพริกในอำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ มีความจำเป็นในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ โดยมีเป้าหมายเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของเกษตรกรผู้ปลูกพริกในพื้นที่จริง วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตในมิติต่างๆ และเสนอแนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา ที่เกษตรกรสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง ผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ เกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในการดำรงชีวิตอย่างพอดี มีสติในการทำงาน ลดพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพ และสร้างชุมชนเกษตรกรรมที่มีความสุขและยั่งยืน งานวิจัยนี้จะเป็นการบูรณาการองค์ความรู้ระหว่างพุทธธรรมและวิทยาการเกษตรเพื่อชีวิต โดยมุ่งเน้นให้เกษตรกรสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบองค์รวม ที่เชื่อมโยงทั้งสุขภาพกาย จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ การนำหลักมัชฌิมาปฏิปทาเป็นฐานในการดำรงชีวิต จะช่วยให้เกษตรกรตระหนักรู้ถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกับธรรมชาติการประกอบอาชีพที่สุจริต และการใช้ชีวิตที่ไม่เบียดเบียนตนเอง หรือผู้อื่น อันจะเป็นหนทางแห่งความสุขอันแท้จริงตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของเกษตรกรผู้ปลูกพริกในอำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในอำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่
3. เพื่อเสนอกระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในอำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในอำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตเกษตรกร พบว่า มีผู้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตไว้หลายท่าน ดังนี้

คุณภาพชีวิตของเกษตรกรมีความเชื่อมโยงกับหลายองค์ประกอบ ได้แก่ สุขภาพ ความสัมพันธ์ในครอบครัว การมีเวลาว่าง ความมั่นคงทางการเงิน สภาพการทำงาน และความเป็นอิสระในการตัดสินใจ เกษตรกรบางรายยังคงพึงพอใจในชีวิตแม้มีรายได้ไม่สูง เนื่องจากให้คุณค่ากับความเป็นอิสระ การได้ทำงานใกล้ชิดธรรมชาติ และการสืบทอดกิจการของครอบครัว อย่างไรก็ตามภาระงานที่ยาวนาน การไม่มีวันหยุด และความกดดันทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่ลดคุณภาพชีวิตของเกษตรกรอย่างชัดเจน (Contzen และ Häberli, 2021)

ความพึงพอใจในการทำงานมีอิทธิพลโดยตรงต่อความพึงพอใจในคุณภาพชีวิต และปัจจัยที่ส่งผลเชิงบวกประกอบด้วย จำนวนวันหยุด ความมั่นคงทางการเงิน และการมีส่วนร่วมในชุมชน ขณะที่จำนวนชั่วโมงทำงานที่ยาวนานส่งผลเชิงลบ นอกจากนี้ เกษตรกรประมาณหนึ่งในสามมีความพึงพอใจต่อความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงานอยู่ในระดับต่ำ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรต้องให้ความสำคัญกับสภาพการทำงานและความสมดุลของชีวิตควบคู่กับการเพิ่มรายได้ (Herrera Sabillón et al. 2022)

กฤษฎา มาตรวังแสง และปานัน รอดหานาม ได้ศึกษาเกษตรกรจังหวัดขอนแก่นที่เข้าร่วมโครงการ Smart Farmers จำนวน 347 คน พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรมีคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับน้อย โดยเฉพาะด้านจิตใจ ส่วนด้านร่างกาย ความสัมพันธ์ทางสังคม และสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง ภายหลังเข้าร่วมโครงการ คุณภาพชีวิตโดยรวมเพิ่มขึ้นเป็นระดับมากที่สุด และสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาความรู้ ทักษะ

เทคโนโลยี และความสามารถในการจัดการการเกษตรสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตได้ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (กฤษณา มาตรวังแสง และปานัน รองหานาม, 2566)

จากการศึกษาแนวคิดดังกล่าว สามารถสังเคราะห์จากทฤษฎีได้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง การรับรู้และการประเมินของบุคคลที่มีต่อการดำรงชีวิตของตนเอง โดยครอบคลุมทั้ง ด้านสุขภาพกาย และสุขภาพจิต ด้านเศรษฐกิจและรายได้ ด้านการศึกษาและการเรียนรู้ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านความมั่นคงและความปลอดภัย ในการดำรงชีวิตโดยรวม

2. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มัชฌิมาปฏิปทา

มัชฌิมาปฏิปทา หมายถึง การปฏิบัติสายกลาง ซึ่งเป็นหลักจริยธรรมย่อมตั้มคู่กับ หลักสัจจธรรมอันเป็นสายกลางเช่นกัน โดยที่หลักสัจจธรรมอันเป็นสายกลางนี้เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา หรือหลักทฤษฎีที่ว่าด้วยความสมดุล ทางปฏิบัติที่ไม่สุดโต่งไปในทางอุดมการณ์ใดอุดมการณ์หนึ่งเกินไป มุ่งเน้นใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา มักไม่ยึดถือหลักการอย่างงมงาย มัชฌิมาปฏิปทา ในทางจิตวิญญาณ หมายถึง สติ สติเป็นความสมดุลทางจิตอย่างหนึ่ง คือสมดุลระหว่างศรัทธาและปัญญา สติจะอยู่ตรงกลางระหว่างอารมณ์และเหตุผล ถ้าความคิดเปรียบเป็นน้ำไหล สมาธิเปรียบเป็นน้ำนิ่ง สติจะเป็นน้ำไหลนิ่ง สติเป็นทางสายกลางทางจิตวิญญาณ มัชฌิมาปฏิปทา ใช้ในความหมายอีกอย่างหนึ่งว่า มัตตัญญูตา คือ ความรู้จักประมาณ หรือรู้จักพอดีในการปฏิบัติต่าง ๆ โดยทั่วไป หรือ รู้จักพอดีที่เป็นหลักกลาง ๆ เช่น จะรับประทานอาหารก็ต้องมีความรู้จักประมาณ รู้จักพอดีในอาหาร ถ้ารับประทานอาหารไม่พอดีก็เกิดโทษแก่ร่างกาย แทนที่จะได้สุขภาพ แทนที่จะได้กำลัง ก็อาจจะเสียสุขภาพ และอาจจะทอนกำลังทำให้อ่อนแอลงไป หรือเกิดโรค เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนให้มีความรู้จักประมาณในการบริโภค เรียกว่า โภชนมัตตัญญูตา (ขุ.ป. 31/30/482)

มัชฌิมาปฏิปทาเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ใน อัมมจักกัปปวัตตนสูตร โดยหมายถึงทางสายกลางที่หลีกเลี่ยงความสุดโต่งสองประการ ได้แก่ การหมกมุ่นในกามสุขและการทรมานตนเอง ซึ่งเป็นแนวทางที่ไม่ก่อให้เกิดปัญญาและไม่สามารถนำไปสู่ความหลุดพ้นได้ นอกจากนี้ มัชฌิมาปฏิปทายังเป็นหลักแห่งความพอดี ความสมดุล และการใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต โดยมุ่งเน้นการปฏิบัติที่เหมาะสมตามเหตุปัจจัย ไม่สุดโต่งไปด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล ครอบครัว และชุมชนได้อย่างยั่งยืน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2559: 36-45)

จากการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มัชฌิมาปฏิปทา สามารถสรุปได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีเรื่องของความพอดี ความพอเพียง พอประมาณ หรือความเป็นสายกลาง ฉะนั้น ความเป็นสายกลาง คือ ความพอดีที่จะให้ถึงจุดหมาย และที่จะให้ตรงกับความจริง ไม่ให้ไปสุดโต่งเอียงสุด ซึ่งจะพลาตจากตัวความจริงไปนั้น จึงเป็นลักษณะทั่วไปอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสายกลางทั้งหลักทฤษฎี และหลักการปฏิบัติตนเอง

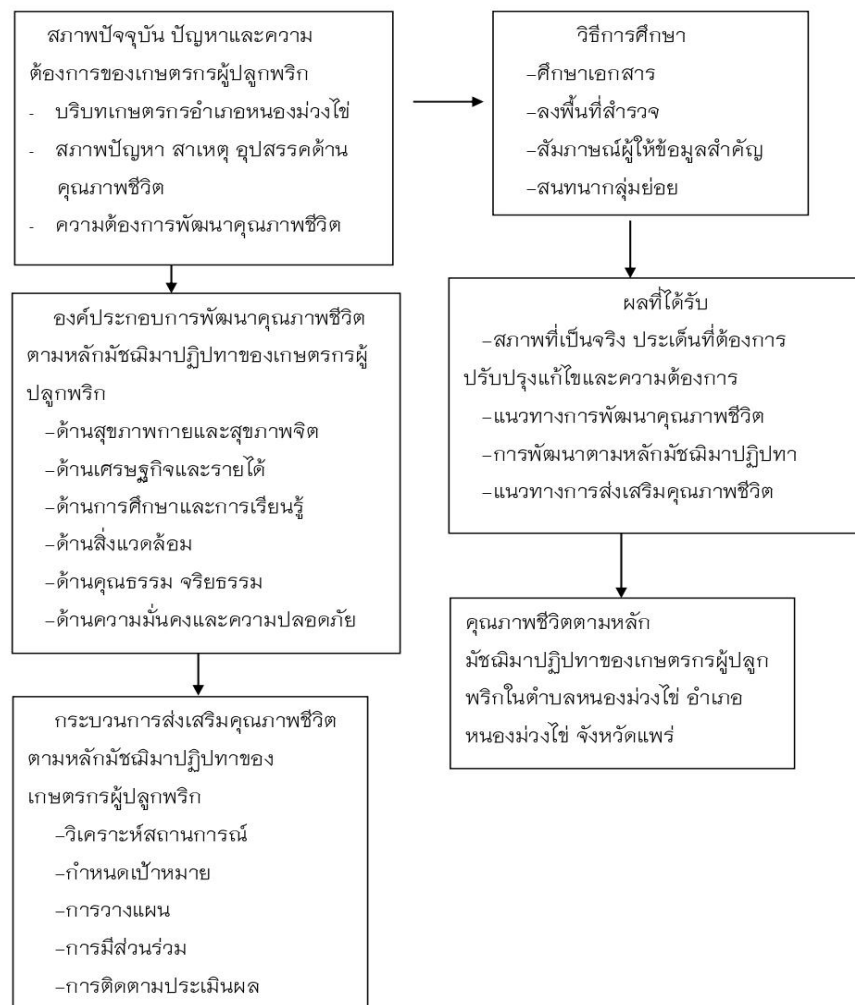
3. ทฤษฎีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตและพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยมีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนรู้จักความพอประมาณ และสามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และประเทศชาติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2542)

การประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านกระบวนการที่ไม่บังคับให้เกษตรกรเลิกทำเกษตรแบบเดิมทันที แต่เพิ่มการจัดสรรพื้นที่บางส่วนเพื่อสร้างอาหาร ลดรายจ่าย และลดการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก รูปแบบดังกล่าวประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ 5 ส่วน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์วงจรชีวิตในการทำไร่ไถและมันสำปะหลัง 2) การทำความเข้าใจผลกระทบจากการพึ่งพาปัจจัยภายนอก 3) การสร้างแหล่งอาหารภายในครัวเรือน 4) การก้าวสู่วิถีชีวิตแบบพอเพียง 5) การปฏิบัติการสร้างความมั่นคงทางอาหาร การเปลี่ยนแปลงควรเริ่มจากการวิเคราะห์บริบทวางแผน ทดลองปฏิบัติอย่างค่อยเป็นค่อยไป ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และสร้างเครือข่ายเกษตรกร เช่น กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์และกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ แนวทางดังกล่าวสะท้อนการนำความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันมาแปลงเป็นกระบวนการพัฒนาเกษตรกรที่เป็นรูปธรรม (พระมหาบุญเลิศ ชวยธานี และคณะ, 2566)

แนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย การทำบัญชีครัวเรือนและบัญชีต้นทุน การลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น การลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก การสร้างรายได้เสริม การรวมกลุ่มผลิตและแปรรูปสินค้า การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น การวางแผนรับมือความผันผวนของราคาและภัยธรรมชาติ กรอบนี้สามารถใช้สนับสนุนตัวแปรคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ รายได้ หนี้สิน ความมั่นคง และความปลอดภัยของครัวเรือนเกษตรกรได้โดยตรง (ธัญญพัทธ์ วัฒนจิรพันธุ์ และจงจิต ลิขออนรัมย์, 2564)

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ปลูกพริกในอำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่” ใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้ การศึกษาเชิงเอกสาร เพื่อรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงาน การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกพริก สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาและความต้องการของเกษตรกรผู้ปลูกพริก และปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกพริกในอำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 การสัมภาษณ์

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเกษตรกรผู้ปลูกพริกในชุมชนตำบลหนองม่วงไข่ อำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงเกี่ยวกับการให้คำแนะนำเกษตรกร ผู้นำชุมชน และประชาชนในตำบลหนองม่วงไข่ ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ตรงจากการปลูกพริกไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 15 คน

2.2 การสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อระดมสมองเพื่อหาแนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเกษตรกรผู้ปลูกพริกในชุมชนตำบลหนองม่วงไข่ อำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ จำนวน 8 คน ประกอบด้วย เกษตรอำเภอหนองม่วงไข่ ผู้นำชุมชน และเกษตรกรผู้ปลูกพริก การเลือกผู้เข้าสนทนากลุ่มเป็นคนละกลุ่มและไม่ซ้ำกับผู้ให้สัมภาษณ์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการและปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกพริกในชุมชนตำบลหนองม่วงไข่ อำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่

3.2 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเกษตรกรผู้ปลูกพริก

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในเขตตำบลหนองม่วงไข่ อำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่

ขั้นตอนที่ 2 ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ ประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลสำคัญของเกษตรกรผู้ปลูกพริกในเขตชุมชนตำบลหนองม่วงไข่ อำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ จำนวน 15 คน

ขั้นตอนที่ 3 จัดสนทนากลุ่มย่อย เพื่อระดมสมองในการสังเคราะห์องค์ความรู้ จำนวน 8 คน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์โดยเมื่อได้รับข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม แล้วผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้วดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Presentation) เพื่อสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ผลการวิจัย

จากการศึกษานักวิจัยจึงนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า จากการศึกษานักวิจัย พบว่า สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกพริกในอำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ ประสบปัญหา 1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจและรายได้ เป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดคือราคาพริกผันผวนและตกต่ำตามกลไกตลาด ส่งผลให้รายได้ไม่แน่นอน ขณะที่ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ทั้งค่าปุ๋ย สารเคมี เมล็ดพันธุ์ ค่าแรงงาน และค่าขนส่ง ทำให้เกษตรกรจำนวนมากมีภาระหนี้สินและขาดสภาพคล่องทางการเงิน 2) ปัญหาด้านการผลิต เกษตรกรต้องเผชิญกับโรคพืช แมลงศัตรูพืช และสภาพภูมิอากาศที่แปรปรวน ส่งผลให้ผลผลิตลดลงและคุณภาพของพริกไม่เป็นไปตามมาตรฐาน อีกทั้งยังมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมการผลิตที่เหมาะสม 3) ปัญหาด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิต การใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกร ขณะที่ความไม่แน่นอนของรายได้ทำให้เกิดความเครียด ความวิตกกังวล และส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของครอบครัว รวมถึงการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพและสวัสดิการยังไม่ทั่วถึง 4) ปัญหาด้านการเรียนรู้และการเข้าถึงข้อมูลเกษตรกรยังต้องการองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการลดต้นทุน การจัดการโรคและแมลง การผลิตที่ปลอดภัย การตลาดออนไลน์ และการเพิ่มมูลค่าผลผลิต แม้ว่าหน่วยงานภาครัฐจะมีการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่ครอบคลุมความต้องการของเกษตรกรทุกกลุ่ม 5) ปัญหาด้านการรวมกลุ่มและการตลาด ผู้เข้าร่วมสนทนาค้นพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดอำนาจในการต่อรองด้านราคาการรวมกลุ่มยังไม่เข้มแข็ง และยังพึ่งพาพ่อค้าคนกลางเป็นหลัก ทำให้ไม่สามารถกำหนดราคาผลผลิตได้ด้วยตนเอง

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า จากการศึกษานักวิจัย พบว่า องค์ประกอบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกพริกในอำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ มีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) สุขภาพกายและสุขภาพจิต สุขภาพเป็นพื้นฐานสำคัญของการประกอบอาชีพ เกษตรกรควรมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ลดความเสี่ยงจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร และได้รับการดูแลสุขภาพอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันควรมีสุขภาพจิตที่ดี สามารถจัดการกับความเครียดจากปัญหาราคาผลผลิต ภาระหนี้สิน และความไม่แน่นอนของอาชีพได้อย่างเหมาะสม 2) เศรษฐกิจและรายได้ ผู้เข้าร่วมสนทนาค้นพบว่า รายได้ที่มั่นคงเป็นองค์ประกอบสำคัญของคุณภาพชีวิต เกษตรกรควรสามารถลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิตที่มีคุณภาพ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิต และมีช่องทางการตลาดที่หลากหลาย รวมถึงมีการบริหารจัดการรายรับรายจ่ายและการออมอย่างเหมาะสม 3) การศึกษาและการเรียนรู้ เกษตรกรควรได้รับโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านเทคโนโลยีการผลิต การจัดการศัตรูพืช การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การตลาดออนไลน์ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกร เพื่อเพิ่มศักยภาพในการประกอบอาชีพและสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ 4) สิ่งแวดล้อม การพัฒนาคุณภาพชีวิตควรควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยส่งเสริม

การใช้สารชีวภัณฑ์ การลดการใช้สารเคมี การฟื้นฟูคุณภาพดินและแหล่งน้ำ การจัดการของเสียทาง การเกษตร และการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว 5) คุณธรรมและ จริยธรรม การดำรงชีวิตด้วยความซื่อสัตย์ ชยัน อดทน มีวินัย รับผิดชอบ และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ภายในชุมชน รวมถึงการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดหลัก ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการพึ่งพาตนเอง 6) ความมั่นคงและความปลอดภัย เกษตรกร ควรมีความมั่นคงทั้งในด้านอาชีพ รายได้ และการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการของภาครัฐ รวมถึงมีระบบ บริหารจัดการความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ โรคพืช ความผันผวนของราคา และสถานการณ์ฉุกเฉิน ต่าง ๆ เพื่อสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของครอบครัว

ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า จากการศึกษาวิจัย พบว่า กระบวนการส่งเสริม คุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกพริกในอำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ มีกระบวนการส่งเสริมคุณภาพ ชีวิต ดังนี้ 1) การวิเคราะห์สถานการณ์ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิต (ความเห็นชอบ ดำริชอบ) ควรเริ่มต้นจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการที่แท้จริง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ การตลาด สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต เพื่อให้การส่งเสริม ตอบสนองต่อบริบทของพื้นที่อย่างเหมาะสม 2) การกำหนดเป้าหมายร่วมกันในการส่งเสริมคุณภาพ ชีวิต (ดำริชอบ) ทุกภาคส่วนควรร่วมกันกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจน โดยมุ่งยกระดับคุณภาพ ชีวิตของเกษตรกรอย่างสมดุล ทั้งด้านรายได้ ความมั่นคงทางอาชีพ สุขภาพ การเรียนรู้ และการพึ่งพา ตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) การวางแผนในการส่งเสริมคุณภาพชีวิต (ดำริชอบ เพียรชอบ) ควรวางแผนกิจกรรมร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และเกษตรกร โดย กำหนดบทบาท หน้าที่ งบประมาณ ระยะเวลา และทรัพยากรที่ใช้ ในการดำเนินงานอย่างชัดเจน รวมถึงส่งเสริมองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางการเกษตรที่ เหมาะสม 4) การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณภาพชีวิต (ความเห็นชอบ เพียรชอบ) เกษตรกรควรมี ส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเสนอปัญหา การตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการประเมินผล พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างเกษตรกร หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน 5) การติดตามประเมินผล การส่งเสริมคุณภาพชีวิต (เพียรชอบ ระลึกชอบ และตั้งใจมั่นชอบ) ควรมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านผลผลิต รายได้ คุณภาพชีวิต สุขภาพ การลดต้นทุนการผลิต และความพึงพอใจของเกษตรกร เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงการดำเนินงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยนักวิจัยจึงนำผลการวิจัยมาอภิปราย ดังต่อไปนี้

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนา คุณภาพชีวิต ของเกษตรกรผู้ปลูกพริกในอำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ ปัญหาที่สำคัญที่สุดคือราคา

พริกพันธุ์พวนและตกต่ำตามกลไกตลาด ส่งผลให้รายได้ไม่แน่นอน ขณะที่ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ทั้งค่าปุ๋ย สารเคมี เมล็ดพันธุ์ ค่าแรงงาน และค่าขนส่ง ทำให้เกษตรกรจำนวนมากมีภาระหนี้สินและขาดสภาพคล่องทางการเงินเกษตรกรต้องเผชิญกับโรคพืช แมลงศัตรูพืช มีความสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ศรีไสล อุปนันชัย ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการการผลิตพริกคุณภาพของกลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่พริก อำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกพริกเป็นอาชีพหลักและเป็นแหล่งรายได้สำคัญของครัวเรือน ปัญหาสำคัญ ได้แก่ ต้นทุนการผลิตสูง ราคาผลผลิตผันผวน โรคและแมลงศัตรูพืช การรวมกลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ช่วยลดต้นทุนการผลิตเพิ่มอำนาจการต่อรองทางการตลาด และยกระดับคุณภาพผลผลิต เกษตรกรมีความต้องการองค์ความรู้ด้านการจัดการโรคพืช การใช้ปัจจัยการผลิตอย่างเหมาะสม และการพัฒนาช่องทางการตลาด และสภาพภูมิอากาศที่แปรปรวน ส่งผลให้ผลผลิตลดลงและคุณภาพของพริกไม่เป็นไปตามมาตรฐาน อีกทั้งยังมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมการผลิตที่เหมาะสม และการใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกร ขณะที่ความไม่แน่นอนของรายได้ทำให้เกิดความเครียด ความวิตกกังวล และส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของครอบครัว และการเข้าถึงข้อมูลเกษตรกรยังต้องการองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการลดต้นทุน การจัดการโรคและแมลง การผลิตที่ปลอดภัย การตลาดออนไลน์ และการเพิ่มมูลค่าผลผลิต แม้ว่าหน่วยงานภาครัฐจะมีการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่ครอบคลุมความต้องการของเกษตรกรทุกกลุ่ม เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดอำนาจในการต่อรองด้านราคา การรวมกลุ่มยังไม่เข้มแข็ง

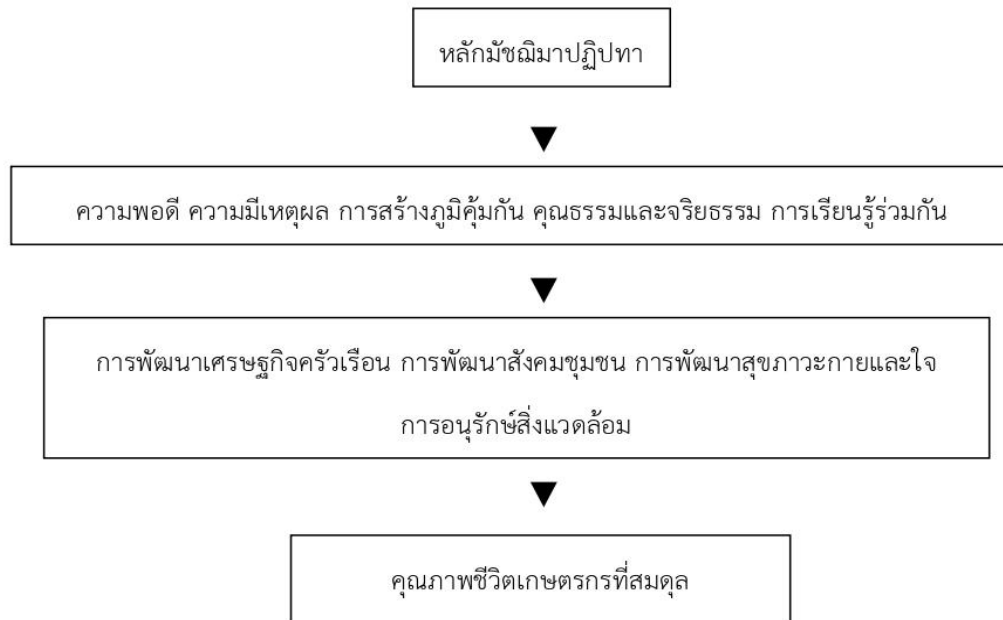
จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ในพระพุทธศาสนาหลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลางเป็นหัวใจของการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล ซึ่งหลีกเลี่ยงความสุดโต่งทั้งสองด้าน คือ การแสวงหาความสุขทางวัตถุอย่างหมกมุ่น (กามสุขัลลิกานุโยค) และการทรมานตนเองอย่างเกินควร (อัตตทิลกนิทานุโยค) มัชฌิมาปฏิปทาเป็นหนทางแห่งปัญญา ศีล และสมาธิ ซึ่งนำไปสู่ความสงบและความสุขที่แท้จริง มัชฌิมาปฏิปทาในทางปฏิบัติประกอบด้วย อริยมรรคมีองค์แปด ได้แก่ ความเห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ การงานชอบ อาชีพชอบ เพียรชอบ ระลึกชอบ และตั้งใจมั่นชอบ เมื่อพิจารณาในบริบทเกษตรกรรม หลักเหล่านี้สามารถประยุกต์ใช้ได้โดยตรง เช่น การประกอบอาชีพเกษตรอย่างสุจริต (สัมมาอาชีพะ) การใช้สติในการจัดการทรัพยากรและสารเคมี (สัมมาสติ) และการเพียรอย่างพอดีโดยไม่ทำลายสุขภาพหรือสิ่งแวดล้อม (สัมมาวายามะ) สุขภาพเป็นพื้นฐานสำคัญของการประกอบอาชีพ เกษตรกรควรมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ลดความเสี่ยงจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร และได้รับการดูแลสุขภาพอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันควรมีสุขภาพจิตที่ดี สามารถจัดการกับความเครียดจากปัญหาราคาผลผลิต ภาระหนี้สิน และความไม่แน่นอนของอาชีพได้อย่างเหมาะสม และรายได้ที่มั่นคงเป็นองค์ประกอบสำคัญของคุณภาพชีวิต เกษตรกรควรสามารถลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิตที่มีคุณภาพ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิต และมีช่องทางการตลาดที่หลากหลาย เกษตรกรควรได้รับโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านเทคโนโลยี

การผลิต การจัดการศัตรูพืช การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การพัฒนาคุณภาพชีวิตควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยส่งเสริมการใช้สารชีวภัณฑ์ การลดการใช้สารเคมี การฟื้นฟูคุณภาพดินและแหล่งน้ำ มีความสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สมจิต บุญพา และพรพรรณ สกุลคู ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง พฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกพริก บ้านดอนแดงใหญ่ ตำบลหนองเหล่า อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างต่อเนื่องเป็นปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกร ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยพบพฤติกรรมการใช้สารเคมีที่ไม่ถูกต้องซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพในระยะยาว

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ควรเริ่มต้นจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการที่แท้จริง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ การผลิต การตลาด สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต เพื่อให้การส่งเสริมตอบสนองต่อบริบทของพื้นที่อย่างเหมาะสม มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกันในการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ทุกภาคส่วนควรร่วมกันกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจน โดยมุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรอย่างสมดุล ทั้งด้านรายได้ ความมั่นคงทางอาชีพ สุขภาพ การเรียนรู้ และการพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและควรวางแผนกิจกรรมร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และเกษตรกร โดยกำหนดบทบาท หน้าที่ งบประมาณ ระยะเวลา และทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงานอย่างชัดเจน รวมถึงส่งเสริมองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางการเกษตรที่เหมาะสม และเกษตรกรควรมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเสนอปัญหา การตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการประเมินผล พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างเกษตรกร หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และชุมชน สอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ เกศินี วีรศิลป์ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ทักษะติดต่อการทำเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรผู้ปลูกพริกในเขตอำเภอนองมวงไช้ จังหวัดแพร่ ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกพริกในอำเภอนองมวงไช้มีทัศนคติเชิงบวกต่อการทำเกษตรปลอดภัย และตระหนักถึงผลกระทบของสารเคมีต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดด้านต้นทุน ความรู้ และการเข้าถึงเทคโนโลยีการผลิตที่ปลอดภัย เห็นความสำคัญของการผลิตพริกปลอดภัย เนื่องจากช่วยลดผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม แต่ยังต้องการการสนับสนุนด้านองค์ความรู้และเทคโนโลยีจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อยกระดับคุณภาพการผลิต

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเกษตรกรผู้ปลูกพริกในอำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่” ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้จากการวิจัย

(ที่มา: ผู้วิจัย, 2569)

จากภาพที่ 2 นักวิจัยได้ศึกษาและเสนอองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยซึ่งอธิบายได้ ดังนี้

1. เกษตรกรผู้ปลูกพริกประสบกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่ยากต่อการแก้ไขปัญหาขึ้นอยู่กับระบบเศรษฐกิจของประเทศ และสิ่งที่ควรพิจารณาเป็นอันดับแรกของความต้องการของเกษตรกรผู้ปลูกพริก คือ ราคาพริกในปัจจุบันมีราคาที่ต่ำมากเกษตรกรต้องการราคาที่สูงขึ้น แม้ว่าปัจจัยอื่น ๆ เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ฮอร์โมน ท่อน้ำ เป็นต้น จะมีราคาแพงแต่เกษตรกรก็จะยอมรับในสถานะของราคาดังกล่าวได้ และทางภาครัฐควรให้การช่วยเหลือต่อภาคการเกษตรอย่างต่อเนื่อง

2. การบูรณาการหลักปรัชญาของเกษตรกร เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม จิตใจ และสิ่งแวดล้อม การดำเนินชีวิตตามหลักทางสายกลางมิได้ หมายถึง การลดทอนการประกอบอาชีพหรือการแสวงหารายได้ แต่หลักปรัชญาของเกษตรกร คือ การดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียง พอประมาณ มีเหตุผล และไม่ยึดติดกับความสุดโต่ง นำไปสู่ความมั่นคงและความยั่งยืนของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกพริกได้

3. เกษตรกรมีความพอใจในการประกอบอาชีพ ส่งเสริมการวางแผนการผลิตพริกให้เหมาะสมกับทรัพยากรที่มี ลดการลงทุนเกินความจำเป็น ลดการใช้สารเคมี และบริหารต้นทุนอย่างมีประสิทธิภาพ มีการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ส่งเสริมการใช้ข้อมูลด้านตลาด สภาพภูมิอากาศ ต้นทุนการผลิต และองค์ความรู้ทางวิชาการประกอบการตัดสินใจ ลดความเสี่ยงจากการลงทุนที่ขาดการวิเคราะห์ ส่งผลให้เกิดความสุขในการดำเนินชีวิตและยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

สรุปและขอเสนอแนะ

การส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเกษตรกรผู้ปลูกพริกในอำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกพริกในอำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ให้มีคุณภาพที่ดีมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยเสนอขอเสนอแนะในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

- 1) ควรมีการสนับสนุนในเรื่องของการประกันราคาขายเพื่อสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรอย่างยั่งยืน
- 2) ควรสนับสนุนให้ความรู้ในเรื่องของการรักษาสุขภาพหลังจากการพ่นยาฆ่าแมลง เนื่องจากมีเกษตรกรที่เจ็บป่วยและล้มตายจากการพ่นยาฆ่าแมลงหลายราย

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

- 1) ควรศึกษาในเรื่องของการให้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีส่วนช่วยในการปลูกพริก
- 2) ควรศึกษาสภาพของดินที่ใช้ในการเพาะปลูกเนื่องจากดินได้รับสารเคมีมากในแต่ละปี
- 3) ควรวิเคราะห์สาเหตุของราคาพริกที่ตกต่ำทำให้เกิดการเปลี่ยนอาชีพไปทำอาชีพอื่น

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเกษตรกรผู้ปลูกพริกในอำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่” สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจากคณะผู้บริหารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ที่ได้ให้โอกาสและให้การสนับสนุนแก่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการตั้งแต่ต้นจนจบ คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณสำนักงานเกษตรอำเภอหนองม่วงไข่ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหนองม่วงไข่ ผู้นำชุมชน และเกษตรกรผู้ปลูกพริกตำบลหนองม่วงไข่ทุกคนที่เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อมูล ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัยในครั้งนี้ โดยได้ให้ความร่วมมือและให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญแก่คณะผู้วิจัยเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตแพร่ ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะและทุนสนับสนุนในการทำวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- เกศินี วีรศิลป์. (2564). ทศนคติต่อการทำเกษตรปลอดภัยของเกษตรกรผู้ปลูกพริกในเขตอำเภอนองม่วงไช้ จังหวัดแพร่. *เอกสารการประชุมวิชาการระดับชาติ*.
- กฤษณา มาตรวังแสง, และปานปั้น ร่องหานาม. (2566). คุณภาพชีวิตของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ Smart Farmers กรณีศึกษา : เกษตรกรในเขตพื้นที่จังหวัดขอนแก่น. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 8(4), 556–571. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/259460>
- ธัญญพัทธ์ วัฒนจิรพันธุ์, และจงจิต ลืออรรถมัย. (2564). แนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มเกษตรกรตำบลไร่หลักทอง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(6), 298–312. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JSBA/article/view/251102>
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. กรุงเทพมหานคร : พลิกมม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2558). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 30)*. มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต.
- พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี,และคณะ. (2566). รูปแบบการเพิ่มศักยภาพในการทำเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการออกแบบกระบวนการที่ไม่ต้องทิ้งการทำเกษตรแบบเดิมและมีการจัดการพื้นที่ของเกษตรกรชาวไร่ฮ้อยและไร่มั่นสำปะหลัง อำเภอเวียงชัยบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 6(1), 469–483. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jmhs1_s/article/view/262318
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศรีไสล อุปนันชัย. (2565). *การจัดการการผลิตพริกคุณภาพของกลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่พริก อำเภอนองม่วงไช้ จังหวัดแพร่*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมจิต บุญพา และ พรพรรณ สกุลคุ. (2561). พฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกพริก บ้านดอนแดงใหญ่ ตำบลหนองเหล่า อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารวิจัยสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 11(1), 38–46.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2542). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพมหานคร : สศช.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. ม.ป.ป.

- สุพจน์ ประทุมแก้ว และคณะ. (2565). การพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อความมั่นคงของชุมชนตามหลัก
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 7(3), 334–345. สืบค้น จาก
<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jmbr/article/view/255309>
- Amekawa, Y. (2023). Chili pepper farmers' pesticide use and residues under Thailand's Q-GAP.
Agriculture, 13(5), 1105. <https://doi.org/10.3390/agriculture13051105>
- Contzen, S., & Häberli, I. (2021). Exploring dairy farmers' quality of life perceptions: A Swiss case
study. *Journal of Rural Studies*, 88, 227–238. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2021.11.007>
- Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2023). The impact of disasters on
agriculture and food security 2023: Avoiding and reducing losses through investment in
resilience. FAO.
- Herrera Sabillón, B., Gerster-Bentaya, M., & Knierim, A. (2022). Measuring farmers' well-being:
Influence of farm-level factors on satisfaction with work and quality of life. *Journal of
Agricultural Economics*, 73(2), 452–471. <https://doi.org/10.1111/1477-9552.12457>
- Kangwanrattanakul, K. (2024). Modern psychometric evaluation of the Thai WHOQOL-BREF.
Scientific Reports, 14, 14600. <https://doi.org/10.1038/s41598-024-62283-3>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2011). How's life? Measuring well-
being. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264121164-en>
- Pengpan, R. (2024). Relationship Between Pesticide Exposure Factors and Health Symptoms Among
Chili Farmers in Northeast Thailand. *Journal of Preventive Medicine and Public Health*, 57(1),
73–82.
- World Health Organization. (1998). WHOQOL: Measuring quality of life. World Health Organization.